

DEBRECENI FŐISKOLAI LAPOK.

KIADJA: A FŐISKOLAI MAGYAR IRODALMI TÁRSASÁG.

<p>Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debrecen, Kollegium.</p> <p>Megjelenik havonként kétszer.</p>	<p>Felelős szerkesztő: MARJAY GÉZA.</p> <p>Szerkesztőtársai: Fejes Gábor, Szabó István.</p> <p>Kiadóhivatali főnök: Miklóssy Sándor.</p>	<p>ELŐFIZETÉSI ÁRAK:</p> <p>Egész évre 5 korona.</p> <p>Fél évre 2 kor. 50 fill.</p> <p>Ifjúsági egyesületeknek 4 korona.</p> <p>Főiskolai hallgatóknak 3 korona.</p> <p>Egyes szám ára: 40 fillér.</p>
---	---	---

Epilógus.

Egy év az örök idő vizében egy parányi vízcsepp, — nekünk sok küzdelem, vergődés, remény, lemondás. Fellángolt bizalom, — csüggedő bátortalanság, fényes remények, — keserű csalódások, nekibuzdult munkakedv, — elernyedttétlenség: ezek az ifjúságnak jellemző sajátságai.

Most, mikor visszatekintek lapunk ez évi pályafutására, meg kell vallanom, hogy mindemez erények és gyarlóságok hangosan kiáltanak felém a fekete hasábok közül. De hiszen ifjak vagyunk mi is s nem is volna a mienk, az ifjúságé ez a lap, ha nem lüktetne, dobogna benne a mi szilaj, lázadozó, szertelenségekre hajló vérünk. Most is kedves az ifjúság a maga meg nem romlott üde természetességében. Beleöntöttük e lapba minden lelkesedésünket, alkotó képességünket, hogy legalább részben beválthassuk a működésünkhöz fűzött reményeket. Dolgoztunk hiven, kitarással, bár a részvétlenség, a rideg közöny és nemtörődömség gyakran letörték előre-törő lelkesedésünket.

Fájdalommal kellett tapasztalnom, hogy az ifjúság órállói magokra hagyatva, kétségbeesett végső harcokat vívnak, hogy az elfásult, letargiába süllyedt ifjúságba élet- és munkakedvet öntsenek, hogy felszítsák lelkében az előretörés, az önművelés nagy eszméjét. És e nemes munkának bizony vajmi kevés gyümölcse termett.

Az az erős munkakedv és lelkesedés, az irodalom szeretetétől s e lap régi dicsőségétől áthatott fiatalos ambíció, mellyel szerkesztői működésemet megkezdtem, sokszor csüggedő kedvetlenségbe süllyedt a részvétlenség és szeretetlenség gyakori megnyilatkozásának láttára.

Pedig teljes erőmmel arra igyekeztem, hogy életet, elevenséget, felüdítő új szellemet hozzak a régi, kriptaszagú ódonságok közé. Figyelmes olvasóink tapasztalhatták, hogy új és szokatlan hangok csendültek meg ottan-ottan a sorok között. Hú maradtam a múlthoz, de a jövőre is érdemessé igyekeztem tenni e lapot. Nyugodt önérzettel és tiszta öntudattal tekintek hát vissza működésemmre és boldog vagyok abban a tudatban, hogy egy darab kövel én is hozzájárulhattam a jövő nagy, dicsőséges alkotmányának megépítéséhez. Mert nagy, s fényes jövőt érdemel ez a lap. Annak a tűznek, lobogó lelkesedésnek, tiszta eszménységnek, mely félszázadon át éltette, virágoztatta e lapot, nem lehet, nem is szabad kárba vesznie!

Egy új, életerős, egészséges ifjúság új lelkesedésétől, hatalmas fellángolásától várjuk, reméljük ezt. És ez az ifjúság bizonyára eljő, mert el kell jönnie és birtokába veszi a kihalt berkeket, letarolt mezőket.

Nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönettel ne adózzam kevés számú, de annál lelkesebb munkatársaimnak, kik tehetségükkel, tollukkal buzgón siettek támogatásomra és erőssé tették erőtlenségemet. Köszönetet mondok lapunk pártfogóinak és kérem, tartsák meg jóindulatjokat a jövőre is.

Most pedig, édes lapom, búcsút veszek tőled. Sok gyönyörűséget szerezteél nekem, de sok csalódást is. Megtanítottál arra, hogy az élet, a valóság nagyon, de nagyon megtépdési reményeink virágbaborult fáját. Felvértetél az életre. Köszönöm ezt neked. Szívemhez nőttél és — szomorúan bár — mégis szívesen válok meg tőled, mert jön egy újabb, ifjabb, erősebb nemzedék, amely naggyá, erőssé, hatalmassá tesz téged. Isten veled, Isten velünk!

Debrecen, 1908 június.

Marjay Géza,
felelős szerkesztő.

Indiai jegyzetek.

Soerabaya (Jáva).

Boldebuck, a kis hannoweri német, még egy csipet illatos sumátrai dohányt tömött a kurtaszárú *shag*-pipájába, aztán kényelmesen helyezkedtünk el az egyik sajátságos indiai járműben: a *sadó*-ban.

A forróövi nap csodálatos fénye világít meg mindent: a szeszélyes alakzatú házsorokat, a színes utcai képet s a legyező pálmák levelein függő nagy harmatcseppeket. Előttünk a mozgalmas, kaleidoszkópszerű kép. Némi költői túlzással szépnek mondható malay leányzók haladnak el sadónk nyitott ablaka mellett. A rövid, áttetsző *sárong* s a tarka keleties motívumokkal átszőtt *kabaya* — könnyű és karcsú formákra engednek következtetni. Szemérmesen földreszegzett tekintetüket csak olykor emelik föl, tágranyílt kutató szemeket vetve a tolakodó idegenre. Ezek a szemek feketék, árnyalatos érzést nem is képesek visszaadni. A fanatikus lélek minden tüze, lázas szenvedélye ott ég ezekben a mandula metszésű, fekete szemekben. Elnézem őket. A fehérre mázolt homlok, a *henná*-val festett körmök, a csuklókra s bokákra csatolt csillogó ércskarikák — pajkos gondolatokat ébresztenek bennem. Az »örök asszonyt« látom a maga Phoenix madárszerű feltámadásában.

Éva leányai ők is. Épúgy, mint fehérarcú emancipált testvéreik, akik ott élnek túl a nagy vizeken, a hideg északi világban. Akiknek a körme szintén rózsaszínűre van festve. Akiknek halvány, leányos élete szintoly hiú és színes semmiségek között telik el, mint e széles talpú, *bétel* t rágó, olajos bőrű szépségeké...

*

Itt kell megemlékeznem erről a Kelet- és Nyugat-Indiában honos rút szenvedélyről: a *bétel* rágásról. Fűszeres narkotikus tartalmú levele ez a »*Piper betel*«-nek, melyet a hasonló nevű növény termésével, dohánylevéllal és oltatlan mészszel keverve — hazai motívumokra emlékeztető kézműveléssel juttat illetőségi helyére a szenvedélyes hevétől hajtott hindú. Élvezete heves égető érzést okoz s a tapasztalatlan kísérletező keservesen fizeti meg kíváncsiságának árát. *Probatum est!*

*

A chinai negyedben vagyunk. Míg az európai negyed szakszerűen gondozott útjaival üdítően kellemes benyomást ébreszt — addig itt a civilizációnak csak nyomora az, mely jelenlétére enged következtetni. A Yap-Seng, Tjve Tjido, Kho-Ko-Hap és Lie-Tsay-Ho-k lármás, veszekedős soraiban tülekedünk. Szennyes ópiumszívó helyiségek, homályos kalmár tanyák s feles számú pénzváltó üzletek érik egymást. Pénzt váltunk. Általában érthetetlen és bámulatos az a bábeli zűrzavar, mely a pénzműveletek lebonyolítása körül tapasztalható. Egyenlő mértékben és szívesen fogadják itt a márkát, rúpiát, holland forintot, szondot, sterlinget és dollárt. Kivéve az olasz lírát, mely az ördögnek sem kell (?). A pénzváltás nem utolsó mesterség. A sárga faj beözönlése ezen a téren is szembeszökő. A feles számban burjánzó „Bank«-ok tündöklő cégtáblái túlnyomólag cikk-cakkos, kaszaspókhoz hasonló chinai betűkkel írvák. Ott benn ferde szemű, zsíros nyakú, copfos mandarinmadérok illusztrálják a keményre főtt rizs előnyös táperezét — noha kútágas kiállású, ösztövére legények is akadnak köztük. Gyermekded kedvveléssel bámulták, méricskelték az újság ingerével ható körmöcseinket, amelynek értékét hosszas eszmecsere után, végre is 3 és fél forintokban állapította meg a nagy chinai nemzet egyik legkisebb fia. Tiltakozásainkra, mellyel a szemérmetlen ajánlatot fogadtuk, azt a választ kaptuk, hogy menjünk Shanghaiba, ott van *madjár* bank is. Rövid gondolkodás után kijelentettük, hogy ezúttal a shanghai-i *madjár* bank megkerülésével, a beváltást inkább itt kívánjuk eszközölni.

*

Távolról valami sajátságos zenekar indulójának üteme rezeg. A hollandus kaszánya udvaráról kapja el a csintalan reggeli szellő egy-egy bombardon recsegő accordját, a kürtök síkoltó bűgő futamait. A laktanya előtti fapadokon egykedvűen pipázgató, angol sisakos katonák. Az udvaron gyommal, öles bozóttal belepett, lomhán nyújtózó ágyúcsövek, mind a hódítók békés politikájáról tesznek tanúbizonyságot. A begyepesedett sötét ágyútorok, a pókhálóval beszótt gyilkos hadi szerszám sokat emlegetett, de annál jellemzőbb ismérve a vagyoni gyarapodásnak, a művészetek fejlődéseinek. *Inter arma silent musae.*

*

Este lesz, mire legújabb otthonunkba, a »Houtman« holland óceánjáróra visszatérünk. Az érzelmeim állandó hullámvászonban vannak. Ennyiben hasonlítanak a tengerhez. Az egyik norvégünk hosszan, érzéssel rengeti a Marsaillest valami gitárhoz hasonló indiai hangszeren: a *badjo*-n. A többiek apró fapipaikat rágva, mereven bámulják az ujjak ideges, reszketeg mozgását. Egyszerű, faragatlan mesteremberek. A ködös, hideg világ-rész komor tekintetű fiait, a vérszagú forradalmi ének — a kenyérért küzdő milliók himnuszának hangjai kísérik az ismeretlen, idegen világba. Mintha egy új kor, egy egészséges korszellem, egy erős szociális alapokon épült társadalmi rend ébresztő dala zengene felém a tüzes, pattogó accordok nyomán.

És ekkor mintha otthon lettem volna...

Julow Viktor.

Messiások.

Sokan nem tudják, hogy vannak újra
Új Golgoták és új Pilátusok...
S járnak közöttünk vérező sebű,
Keresztreszánt, bús, sápadt Jézusok...

Szegény, bolond, ábrándos Messiások,
Akik virágból vetnek másnak ágyat,
Míg szalmapárnán vergődő fejük
Az álomjáró útban holtrafárad...

A te haláloed, mindenség Messiása,
Tenéletednek lett feltámadása...
Meghaltál egyszer, hogy aztán élj örökké...

S mi csak magunkért hullatva vérünk:
Haldoklunk folyvást... egyszer sem élünk...
S ha meghalunk: meghaltunk mindörökké!

Szabó István.

Az örök asszonyi.

— Elbeszélés. —

I.

Budapesten, valahol a külváros felé, egy fejlődésnek még nem indult kis zugutcában lakott Mayer József bankhivatalnok a feleségével. Szerény fizetése volt Mayernek, amiből bizony nem tarthatott volna valamelyik fő és nagy utcán lakást. Kénytelenek voltak ezzel is beérni.

Az ember különben mintaképe volt a csendes, nem sok vizet zavaró papucshősöknek. Rendesen járt hivatalába s ha hazajött, örült, ha pihenhet; nem avatkozott semmibe.

A felesége már külsejével elárulta, hogy nincs ínyére ez a nyomorúságos, egyhangú élet. Magas, jó természetű asszony volt, aki ha vasárnapi ruhájába felöltözve sétálni ment, egy előkelő, nagyvilági hölgy benyomását tehetette mindenkire. Az asszony valaha szebb időket élt. Az apja gazdag birtokos volt, de elszegényedett. A leányt valami pesti rokona vette pártfogásába, az neveltette s mikor Mayer megkérte, gondolkodás és a leány megkérdezése nélkül rázta le nyakáról.

Az anyatejjel némi büszkeséget, hiúságot, szépségének s egykori jólétének felemelő érzését szívta magába, ami magaviseletén s nyúgott, előkelő járásán is meglátszott.

Lelke mélyén undorral fordult el környezetétől, de a körülmények kényszerítő hatása alatt kénytelen volt helyzetével megalkudni. Szunnyadó tűz volt a lelke és szíve, mely feleléstésre várt.

Egy napon látogatót kapott. Endreyné volt, gyermekkori barátnője. Izgatott és piros volt az arca az örömtől a kicsi asszonynak, mikor nagy bőbeszédűséggel eldicsekedett Mayerénak, hogy az ura, aki szintén valami bankban volt gyenge fizetéssel alkalmazva, az éjjel óriási összeget nyert kártyán. El se tudta hirtelen számolni, mi mindent csinál és vesz a pénzből s hogy ez a váratlan esemény mennyire megjavítja eddigi életüket, amelyben folytonos anyagi zavarral küdöttek s alig tudták magukat fenntartani.

Mikor a barátnője elment, el kezdett sétálni a szobában s gondolkozott. A tervet, amit kisütött, elő is adta férjének vacsora után.

— Józsi. Itt volt ma nálam Endreyné, meglátogatót.

Mayer ujságot olvasott s csak a fejével intett, hogy hallja.

— Te Józsi, hallottad már? Ugyan ne olvass mikor fontos dolgot akarok mondani.

Szegény Józsi kénytelen volt letenni az ujságot s közömbösen kérdezte:

— Mit?

— Mit? Hát azt, hogy Endrey hirtelen meggazdagodott. Óriási pénzösszeget nyert kártyán.

— Nem hallottam.

— Most már könnyű nekik. Van pénzök. Jól élhetnek, nem nyomorognak többet. Telik nekik mindenre.

— Szerencse. Én nekem nincs az ilyesmihez szerencsém. Különben pedig a dologhoz semmi közöm.

— Nincs? De igenis van.

— Hogy-hogy?

— Hát igen. Kimondom. Ha te nem lennél olyan együgyű, életterlen, mint amilyen vagy, te is meggazdagodhatnál.

— Ezen az úton?

— S miért ne?

— Nem, Ella. Ezt nem tehetem. Kockára teszem vagyonom, nevem, becsülete. Inkább legörnyedek és elpusztulok a teher alatt, mintsem hogy ilyen úton szerezzem meg a pénzt. A mások pénzét.

Az asszony itt indulatba jött. Felkelt a helyéről s heves taglejtésekkel kísérte beszédét.

— Kockára teszed vagyonodat, nevedet? Hát van neked vagyonod és neved? Szegény koldús vagy, akit tíz ember sem ismer. S ha kockára teszed, mit veszíthetsz? Semmit! Hiszen nincs egy krajcár vagyonod. És gondold arra, hogy nyerhetsz is, te életterlen! Nyerhetsz, mint Endrey s akkor milyen jól élhetnének! Gondold arra is, hogy én nem vagyok olyan emilyen-amolyan! A nagyapám alispán volt s megfordulna a sírjában, ha unokája nyomorúságát látná. Próbáld meg! Vagy sikerül, vagy nem. Hátha szerencséd lesz? Gondold a vagyontra, amit így nyerhetnél!

Mayer csendesen ült a helyén. Beadta a derekát.

II.

Mayer kártyázott. A szerencse istenasszonya rámosolygott. Nyert. S ezzel megváltozott a Mayerék élete is. Nem kellett többé garaszkodni, volt pénz elég. Mayer megmaradt a régi csendes, egyszerű embernek, de a felesége nagy változáson ment keresztül.

A jóléttel egyszerre felébredt a lelkében a szunnyadó érzés: az érvényesülni vágyás, a női hiúság, az előkelőség érzése, mely most már nem látott korlátokat.

S valljunk be még egy érzést, amiről Mayerék háta megett már mindenki beszélt. Mayerné szerelmes volt egy előkelő, fess huszárfőhadnagyba, Rátkovszkyba.

Bálokon, zsúrokon, színházban, lóversenyeken bizalmas viszony fejlődött ki köztük, amiről a férj semmit sem tudott.

Az ő kötelessége a hivatalbajárás és a kártyázás volt.

A nyereséget mind a felesége költötte el.

Mayerné tulajdonképpen a Rátkovszky ismeretsége volt irányító befolyással.

Azelőtt csak a házi kiadásokra fordította a kártyán nyert pénzt. Új bútorokat vett, régi adósságokat fizetett ki, de mióta Rátkovszkyt megismerte, az örök asszonyi hiba: a tetszeni vágyás rabságába került, melytől nem birt szabadulni. Egymásután csináltatta a gyönyörű ruhákat, a legelőkelőbb helyeken fordult meg s házával, otthonával, férjével mitsem törődött.

Ámde most jött a fordulat. Az Abbáziában nyaraló Mayernét sürgönyileg értesítették egy napon, hogy férje főbelötte magát.

A könnyelmű asszony már csak a kihült tetemet láthatta viszont. A temetés nagy közönség jelenlétében, óriási részvéttel ment végbe. Az asszony a hatás kedvéért többször elájult, görcsös rohamok jöttek rá. E részvétet keltő és megindító jelenségek azonban nem voltak képesek elnémítani a szóbeszédet, amely most már minden fenntartás nélkül tárgyalta Mayer gyászos halálának indító okait.

A tény az volt, hogy szegény Mayer nem volt képes fedezni felesége óriási költségeit.

Eleinte a kártyanyereségből éltek. De ez az arany korszak nem sokáig tartott. Mayer a szerencse istenasszonyának szekeréről leesett s nem tudott arra többet fölkapaszkodni.

Gyáva volt ezt bevallani feleségének s az ő költségeinek fedezésére bankkölcsonökhöz folyamodott. Ehhez különben nagymérvű együgyűség is járult: nem akarta nimbuszát, mint szerencsés kártyanyerő, lerontani.

A felesége erről mitsem tudott. Ő élte világát, szórta és verte a pénzt. Kiegészítésül a bank is felmondta a kölcsönt s Mayer nem tudott sehonnan pénzt teremteni.

Ekkor nem maradt más hátra, minthogy legalább becsületes nevét megmentse.

Áldozata lett a felesége hajlamának és szenvedélyének.

III.

Rátkovszky legénylakásán vagyunk. Ő rajta kívül még egy gyászruhás nő is van a művészi ízléssel berendezett lakásban: Mayerné.

A nő az ablakon bámul ki, a férfi egy helyben áll az íróasztal mellett.

— Vigasztalódjon, — szól Rátkovszky.

Az asszony nem felel azonnal. Lassan megfordul az ablaktól s Rátkovszky előtt megáll.

— Nézzé Feri, ez szörnyen banális kifejezés volt. Ha valaki, akkor maga tudja, hogy nincs szükségem vigaszra. Férjem közönséges szürke ember volt. Sohasem szerettem. Hozzá erőltettek. Csendesen éltem vele addig, amíg ... Hiszen tudja!

— Tudom.

— Magának mást kellett volna most mondania. A gyászévem egy hónap múlva letelik: mást vártam volna magától.

— Mit?

— Mit? Mintha nem tudná! Férjem halála óta különben is igen furcsán viselkedik, pedig magának kötelességei vannak irányomban.

— Kötelességeim? Miféle kötelességeim?

— Ugyan ne affektáljon. Beszéljünk nyíltan! Én magáért mindenemet feláldoztam. Pénzem volt, elköltöttem, hogy magával egy társadalmi nivón legyek, hogy ne szégyelje magát miattam, hogy megszeressen. Tiszta nevem volt: feláldoztam szerelmemért. Férjem volt: én tettem tönkre, én adtam kezébe a pisztolyt... magáért! Érted?! Hát nem látsz a szívembe? Minden te érted történt! Nem törődtem semmivel, csak hogy szeress, mert általad éltem!

— Nagyon sajnálom a történeteket. Nem tehetek róla.

— De igen is tehetsz róla. Te közeledtél hozzám!

— De te adtál alkalmat a találkozásra!

— Visszaéltél a bizalmammal!

— Te jöttél a legénylakásomra!

— Te kértél rá!

— Ne beszélj! Azaz bocsánat, indulatomban nagyon is bizalmasan szóltam. Hallgasson, asszonyom. Az akkor volt. Akkor azt hittem, hogy a legtisztább érzelmek fűzik hozzám. Most látom, hogy érdek volt. El akarja magát velem vétetni. Ezt más körülmények között meg is tettem volna, kötelességemnek ismertem volna. De most, mikor küsmertem s látom, hogy lábbal tapodva az erkölcsi törvényeket és csakis hiúságától, szenvedélyétől elvakítva, gyalázatos úton járt, mikor a piszkos pénzt: a kártyán nyert pénzt önző céljaira fordította, sőt abbeli követéléseiben határt nem ismerve tönkretett, megölt egy szegény, akaratnélküli embert, egy bábót:

ilyen asszonyt nemhogy feleségül nem veszek, de még lakásomban sem tűrök meg.

Csengetett a huszárjának.

— János, kísérje ki a nagyságos asszonyt!

H. Nagy Jenő.

Hét esztendő.

Irta: Zoltán István.

1.

Hét esztendő sok bolond álma,
Megfárasztotta az agyam;
S mintha ma mind átokká válna,
Vergődik lelkem csapzott szárnya,
Most, hogy a fészket elhagyom.

Hét esztendő sok pogány vágya
Kieégette a lelkemet;
S az álmok, vágyak mámorába
Csóktalan ajkam azt is áldja,
Aki most engem eltemet.

2.

Gyötörnek újra a nyáréji vágyak.
Olyan öregek már, mint az idő.
Hült vérűek. Hidegek. Haloványak.
Az ölelésük még sem enyhítő.

Kerülöm őket. Szinte félek tőlük.
Miattuk lettem vézna, beteges.
Lelkem mégis, hogy hírt hozott felőlük,
Nyáréji vágyban újra megrepes...

Hét esztendő nyáréji vágya, árnya
Kísérteni még mintha visszajárna,
A sápadt gázvilágos ablakrésen...

S én, ki igézve, érdekelve vártam.
Most álmos félálomban, félhomályban
Zokogva hallgatom a szívverésem.

3.

Szívem puha márványába vésem
Az alakod, arcod, ajkad, meg szemed,
Igy: mikor még engemet szeret.

Álmok patyolat selymébe rejtem
A vágyadat, amelynek szárnyán jöttél,
Szerelmed, miben fűrésztöttél.

Dalokba tördelt, büszke lelkemből
Megépítem a pompás sziklakriptát.
Az életet álmodjuk itt át.

S üveges, meredt szemmel is nézem
Tizenhatéves, piros márványszobrod,
Mikor az élő — már leomlott.

Elmélkedés a brúgóról.¹⁾

Mi a brúgó?

Erről igen sokféleképpen s különösen vélekedtek eleitől fogva a tudósok; ugyanis ezt igyekeztek a természet minden osztályába beszuszakolni, de többnyire irato conatu, mert mindnyájan az igazság körül kerengtek ugyan, de egy se találta el közülök. Mind az ó, mind az újvilág tudósaitól sokféle sythemát találhatni erre nézve. Mindnyájukat kihallgatván, a következőket találjuk leghelybenhagyatottabbaknak.

Első rész.

(Olyan sythemák, melyek a brúgót az állatok országába kvártéjoztatják.)

Krisztus urunk születése előtt Aristoteles, ama híres görög természetvizsgáló, midőn Kis-ázsiaiban természeti dolgok kurkászásával foglalatoskodott, szemébe tűnt neki ez a különös tárgy. Amily nagy csodálkozás fogta el látására, épen olyan nagy curiositással vette tüstént vizsgálat alá. Denique hosszas elmetörés után oda dűtötte a dolgot, hogy az bizonyosan az állatok országába tartozik, mégpedig az amphibiumok közé, mely állítását ezen argumentumokkal igyekezett megerősíteni:

Először: hogy a brúgónak felső héjja mind formájára, mind természetére nézve annyira hasonlít az ott teremni szokott teknősbékák teknőjéhez, hogy az említett tudós első tekintetre annak is vélte, míg csak jobban megtekintvén észre nem vette: hogy nem az.

Másodszor: mert a sasok, melyek azon a tájon a teknősbéka vadászatból élnek, ezeket is nagyon környékezték s ezekkel is megtették azt a próbát, hogy a levegőbe felvivén a kősziklákra ejtették, hogy a borítékja széttörjék, de annyira egy sem ment, hogy széjjelzúzhatta volna. Előre is kihozhatja ebből a kegyes olvasó, hogy milyen inviolabile quid-nek kell lenni annak.

Ezen okoknál fogva Aristoteles leghihetőbbnek tartotta azt, hogy a brúgó állat,

de, per modestiam, ezt nem egész igazságnak, hanem csak föltevésnek adta ki. Ezt a vélekedést secundálni látszik Curtius, ama derék historicus, aki azt írja, hogy midőn Nagy Sándor Porus indiai király ellen menvén, egész Indiát bejárta seregével, emberei egy Husis nevű nagy tóban eleven brúgókat találtak s azoktól, mint ismeretlen állatoktól annyira féltek, hogy — noha nagyon szomjasok voltak — nem mertek inni féltökben a tóból. A táborral járó indusok azt gondosan megtekintvén, írásba tették és Macedóniába vissza térvén, ennek leírását megegyezőnek találták az Aristoteles leírásával, amely eset még inkább megerősítette véleményében az említett tudóst.

A XV-ik században egy svétziai tudós: Heckingheim — úgylátszik — hajlandó volt elfogadni az Aristoteles véleményét. Ázsiaiban tett hosszantartó útazásában mindenképen arra törekedett, hogy brúgóra találjon s találván, újabb vizsgálat alá vette s analizálta.

Mint nagy anatomus, anatomicum instrumentumokkal nyult hozzá, de ezzel sem mire se ment. Utóljára úgy vélekedett, hogy valamint a teknősbéka — ha a hátára parazsat tesznek, kidugja lábait s nyakát, úgy ez is azt fogja cselekedni, ha egy neme a békáknak. De ez az experimentum sem succedált, amiért is folyton másikon törte a fejét s végre abbeli mérgében, hogy nem boldogult, gutaütésbe esett és — meghalt.

Abban az időben az arabok a maguk kalickájában tartották a tudományt s midőn ők vitték a főszerepet a tudós világban, egy Avaroes nevű tudós a tengeri csodaállatok, a spongyák egy nemének tartotta.

Későbbén Jair, mint physiologus, a polypusok közzé sorolta.

Hogy ezek a vélekedések helytelenek, látszik onnan, hogy az újabb anatomusok a brúgó massájában semmiféle oly állati belső részt, mely az eledelek felvételére, megemésztésére s ennél fogva a testnek belülről való nevelésére szolgálna, továbbá az élet fenntartására szolgáló organumokat, minők az artériák, vénák, szív, stb. nem találtak, már pedig ezek nélkül állatot képzelni nem lehet.

¹⁾ Az anyakönyvtár poros papírosai közül, egy, az 1830-as években összeírt, úgynevezett „Egyvelegek”-ből.

Hogy a spongyákhoz nem tartozik, látszik abból, hogy semmi spongya természete sincs; hogy polypus volna, nem igaz, mert nincs lába.

Második rész.

(Olyan systemák, melyek a brúgót az ásványok országába tukmálják.)

Buffon azt állítja „De monstris horrendis” című könyvében, hogy a brúgó az ásványok országába tartozik, mégpedig az opálokhoz. Ezt a következőképen bizonyítja.

Először a brúgónak pondus specificuma az, ami az opálé;

másodszor: az opálnak constallisatiója épen az, ami a brúgóé;

harmadszor: úgy a brúgó, mint az opál törése földes;

negyedszer: az opál külső színe szürke, az a brúgóé is.

Azt állítja róla, hogy a Ganges hegyekben bőven terem, bányászik is; az indiai óceánon át Japániába szállítják, — hogy mire használják, az nem egészen bizonyos; körülbelől utca kövezésre.

Leibnitz azt állítja, hogy a brúgó a Perzsa öbölben terem; az indiai gyöngyhalászoknak igen sokat jövedelmez, mert ott felette szép és óriási brúgók találhatók. A gonkodiai király ritkaság kabinetjében 3 mázsás brúgót is lehet látni.

Ezt a véleményt megcáfolja Lavoisier, aki kísérlet által rájött, hogy a brúgó csak sós vízben solválódik, tehát a Perzsa öbölben nem teremhet. Hanem igenis, Afrika homokos sivatagjain, a homok közt terem, hová a Nilus hegyeiből deriválódott az özönvíz alkalmával. A Nilus hegyeiben igen sok kőszén van, a brúgónak is, ha kémice analysáltatik, $\frac{3}{4}$ része kőszén, a többi pedig kovarcos föld. Innen olyan barnás színű a brúgó héjja. Lanizer azt mondja, hogy az özönvízkor az Atlas hegyről a víz levitte azokat a világ minden részébe, nagy része Kréta meszes hegyeiben akadt meg, ahol a kréta tette héjját fehérré. Ez az u. n. Brugo albicorticus. A brúgóból tehát ki lehet mutatni az özönvíz universalitását.

Az előbbiekből következik, hogy az özönvíz előtt nem volt fehér héjju a brúgó, ez abból is látszik, hogy — mikor Noé a bárkáját szükséges dolgokkal megtöltötte — egy hombárt ily brúgókkal töltött meg s azt legkisebbik menyé vasfazikának gondolta, azok pedig nem fehérek.

Sallustius írja, hogy a rómaiak Cart-hagó ostromakor már minden követ behajgáltak a várba ballistáikkal, de semmitsem ért. Ekkor Scipio 5 fontos brúgókat hozatott a pusztáról s azokkal nemsokára lerontotta a vár falait.

Hazánkban is találtak már egy fajta brúgót, mégpedig — amin csodálkozni lehet, nem hegyben, hanem — Debrecen kellő közepén, hol a brúgóbányász — egy asszony, ki titkos bányáiból minden héten 3—4 mázsára is felmegy. Erről K. F., a kémia professora azt merte állítani, hogy a kenyér egy speciese. Ez a rettenetes tévedés nyilvánvaló onnan, hogy a kenyér héjja eleitől fogva fekete, béle pedig fehér, e karakterek nélkül a brúgót a kenyerekhez számítani vakmerőség, mert hisz a brúgónál épen ellenkezően áll a dolog.

Mikor az 1789-iki diaetán arról volt szó, hogy az ország e nevezetes produktumát mire fordítsák, utcák kirakására, országútak feltöltésére, vagy ágyúgolyóbisnak, akkor győzött K. F. véleménye, mely azt eledelül szánta holmi fekete ruhát viselő debreceni ifjak azon részének, melynek neve alumnus-sal kezdődik.

De hát mi módon vegyék be azt a tanuló ifjak? Kristályban-é? pirulában-é? poszpásznak-é? avagy vastag ételnek? Végre megállapították, hogy az ifjúság mindennapi kenyérének tisztelje s az úriimádság közepében mindennap egy brúgókérést bocsásson érte az egekbe. Bár rá illenék a „mindennapi” epithétum. de hányszor kell hallanunk, hogy egy dárdás minden ajtón ezt az anathemát löki be: „Hodie non dividetur panis!”

De hát ezt a karcolhatatlan, összevág-hatatlan és elkalapálhatatlan quidet mi módon lehessen a divisibilitas törvényének alá-

vetni, mert ennek nem árt semmi szerszán, kivéven a sós savanyút. Úgyde, mikor már solválódott, nem lehet kenyérképen tisztelni. Utóljára a tudósok csináltak egy olyan nagy kést, mellyel Archimedes a világot sarkából ki tudta volna vetni. Ezt a mesterséges machinát megláthatja minden igaz atyafi a debreceni brúgó-kabinétban, melynek becsületes neve panarium volna, (de ezt a nevet nem érdemli) melybe semmi idegennek, de kívált mechanikusnak (azaz mendikásnak) belépni nem lehet. Az a bizonyos kés a cristalisált brúgót két, sőt négy felé is elvágja, minden alumnusnak fejéhez tapasztva egy negyedrészt. Hogy miképen vegyék ezt be: legkönnyebb volt úgy megfejtetni, hogy azt a kemény minerát az étel sós levével kissé meglágyítva küldjék le a gyomorba az ifjak. Innen van mai nap is az a szokás, hogy a szegény alumnusnak minden áldott nap egy darab minerát kell lenyelni.

Óh! saturnusi gyomra a kálvinista diáknak! Milyen nagy szerencse, hogy a brúgónak az a természete van, hogy a sós lében solválódik, mert különben hol lelhetnél magad körül olyan üreget, melybe csak novitius korodban 90 fél brúgót el tudnál rejtetni. Jaj volna akkor a te sorsod, biennis diák, kinek a második 90 brúgót kellene gyomrodra rakni; jajabb neked triennis, kinek a harmadik 90-et, még jajabb neked quadriennis, kinek már 270-en felül. Mily áldott tudomány az a privatio, mely azt cselekszi, hogy a brúgó meg ne sokaşodjék az ember gyomrában.!

Vannak olyan scholasticusok, kik a muzsikai szerszámok közzé számlálják a brúgót; de hogy nem muzsika, mutatja Chartesius kísérlete, ki három feltartott újjára tette, meggyantázott hegedűvonóval meghúzta, de semmi hangot nem adott többszöri kísérlet után sem. Hogy nem fúvó muzsika, magától értetődik, mert a fúvó muzsikának föltétele az, hogy üres legyen, erről meg így ír Sovi: „Massa brugonis nonmodo vacuis disseminatis, sed etiam locis minore virtute occupatis omnino caret“.

Ez a test az, mely már sokszor egymás üstökébe kapatta az anatomistákat a dyna-

mistákkal, de még többször egymással az éhes mendikánsokat.

Jegyzette:
Panisperda.

Strófák.

Irta: Fejes Gábor.

I.

Többet már mi a kicsi kertben
Magunkban, ketten nem leszünk...
Kezet a kézbe — úgy, mint régen,
Csillaggyúláskor nem teszünk.

Többet mi már dalt és virágot
Cserébe soha nem adunk...
Mint széjjelfutó csillagpárok,
Egymástól úgy elszakadunk.

II.

Ami kis tűz szívemben van még,
Úgy érzem, nem vet nagyobb lángot.
Valamikor egy büszke oltár
Kövén gyújtott piros világot.

Ami kis tűz szívemben van még
Csak annyi, hogy egy pillanatra
Nótázó, vídám cimborák közti
Búsult kedvem ez gyújtja dalra.

Ami kis tűz szívemben van még,
Szemednek itt maradt sugára.
Esküvőd óta fogy a fénye...
Maholnap nem lesz semmi lángja.

III.

Leánderes ház udvarában,
Amikor én haza megyek,
Valamit titkon összesugnák
A szép leánder levelek.

A szegfű, jázmin, margaréta
Megértik minden a panaszt.
Mind... mind megértik, — én is értem,
Csak te nem érted már meg azt.

Nemzetes Pósalaki János uram kalandja.

Kerek 205 esztendeje történt, még pedig Diószeg híres határában. Szól pedig ez ének arról, hogyan verték el nemzetes Pósalaki János uramat, Debrecen híres-neves notáriusát a kőbor kurucok hadnagyai, Pikó István, meg Puki János uraimék, amint ezt keserves levélben maga a nó-

tárius uram panasolja el fölgyógyulása után a nagyságos fejedelemnek, II. Rákóczi Ferenc ő kegyelmének. Mert hogy híresneves ember volt a maga idejében Pósalaki nótárius úr is, meg azután az lett Pikó hadnagy úr is.

Pósalaki János uramnak (az akkori igen nagy gazdagságú cívisek módja szerint, amibe ő ugyan a nemzetes asszony útján pottyant) jó tágas pincéi valának a diószegi hegy oldalában. A nemzetes asszony familiájában ez leányról-leányra szállott, eddig még mindig a nő kezén maradt, mivel szívós fajta volt a nőcselédje, mindig ők viseltek bús özvegyi fátyolt. A sok jó konyhai tudomány tartotta el őket; szégyelte volna egyik is előbb hagyni el a levendulaszagú sublót-fiókokat, meg a herbatej főztjét, míg a dedunokát is ki nem oktatta a lábtörés, kézficamodás reparálására, lőtályog gyökérrel való átfúrására, meg a pacalleveskészítés titkára, ami egyenesen szent családi hagyomány volt. Ilyenformán hát a diószegi szőlő tulajdonképpen a nemzetes asszonyé volt, de erősen bizakodott a nemzetes nótárius úr, hogy átjön az még az ő életében a birtoklevelére, mintha ugyan a nemzetes asszony saját édesanyja példájaként nem féloldalt illeszkednék be az ambitus ajtaján szíves jó termete miatt, ami jó tartalékalap kerek 100 esztendőre e sovány földi életből, — hanem hogy Pósalaki János uram is házának indult 40 éve után, ami ismét még jobb jel.

Ilyen kaján gondolatok kerengtek tintanyalásban megpirosult kobakjában, amidőn arra szánta el magát, hogy a viharos idők, meg a sok-sok kóborló szegény legény felől szállongó hír ellenére, kikocsizik ő kegyelme az áldozócsütörtök előtt való vasárnapon a hegyre, meg-megnézendő, hogy ereszt a kaccsa, fűrtözik-e már; meg hogy hányad forrásban van a tavalyi ital; és hogy nem eresztették-e el még ezek a csavargó betyárok ebben a zavaros világban. Ki is parancsolta a fényesebb ekhót. Fényes szőrű, jó öt lovat hajtatott le a ménesből; a nemzetes asszony megrakta a kocsi derekát az illatos széna között szép fehér cipóval, jóízű cigánypecsenyével, meg jó ecetes uborkával. Ezt kíváltképen szerette a nemzetes úr, főleg „másodnapos” korában; de hogy az úton el ne epedjen, még a pincetokot is feltette; abban hoz majd kóstolót, ha kiürül. Ekkor ült a szekérre a nótárius úr; nagy szalmakalapja alól a vörös arca úgy piros-

lott a játszi napsúgarban, mint valami napraforgó. A nyergesen meg ott billegett kigombolt pruszlíkkal János, a kocsis, nagyokat csörgetve az egyhangú vidék méla csöndjébe.

Az alkalmatosság széles talpa zizegve szűrte a jó homokot. A lovak izzadva rázták a sallangos csótárt, János is izzadt, a nemzetes úr is verejtékezett. Mert hogy ő gondolkozott is, fűtött is, még meleg is volt. A' körül járt az esze, melyiket szereti ő jobban, a feleségét-e, vagy a szöllejét? Nehéz probléma. Sok ember megőrülne rajta, másik része inkább az utóbbinak örülne (már a szőlőnek tudniillik) jó manapság is. Csak úgy ugráltak a fejében a feltételes mondatok, mint faluszélen a cigánygyerekek. Ha asszony nem volna, szőlő sem volna, de ha nótárius nem lettem volna, nem jött volna hozzám az asszony se; de ha csak a szőlő lett volna, akkor meg így magában nekem sem kellett volna; ha az asszony tovább élne, akkor még csak az övék lenne. S mikor már érezte, hogy a halhíárban eleped a parányi kis spiritusza, jót húzott a nád-szálon az előtte kotyogó csobolyóból, ez adott ismét egy parányi kenőcsöt a nyikorgó észkereknek alá; amikor azután az agysejtek olyanná aszalódtak, mint a száraz tapló, akkor meg az érzés ömlött ki a szívéből, ez azután már szép hangicsálások között bugyogott ki bóbiskáló feje szalonnapusztító nyílásán. Zokogta aztán iskolázott hangján mély érzéssel:

Áldom az Istenem, jegyző nem vagyok,
Tintás kalamárist nem szopogatok.
Csikóbőrös kulacs a vállamon lóg,
Azt szopogatom.

(Ez volt a »kínai jogászok« nótája akkor.)

János csak lopva pislogott hátra, az ostorhegyes haruját bökdösve az ostórnnyéllal: ne te, ne; még cifra e'!

Szóval egész poétikusan történt az utazás szép Diószeg felé, ha másképen nem végezte volna el a szeszélyes Fortuna istenasszony, kíról még János is úgy tanulta a rektor úrtól, hogy „szekerén okosan ülj.”

* * *

Mert hogy zivatáros világ volt akkor széles Magyarországon. A sok kóborló szegény legény, garázda hajdú, beszállásolt cserepár, exekváló hordák, rekviráló huszárok, a toborzó falkák, dohányra, pipára accist vető finác már épen elég volt a szegény magyarnak, hogy ilyenfor-

*

mát suttogjon: elég volt! eb ura a fakó! Meg aztán lappangva terjedt már a hír, mint a lápi tűz, hogy most tavasszal bejön Polyákországból Rákóci is, azután élére áll Tokaji János után a hajdúknak. Minden vidéken élt egy-két hírmondó még a régi világból. Vén darvak, akik mutatták az utat, krúgatták a harci vészjeleket: készüljete! Vigyázzatok!

Itt a hajdúvidéken az öreg Bozzay Pál volt a szócsó, Thökölyi Imrének ezeres kapitánya. Ő csalta haza a Montecucoli-ezredet szép Taljánországból, amikor még Rákóci Brezán várában epekedett; azután szépen letáboroztatta őket ide Nagyléta alá, jó Borbély Tamás (a tiszaroffi Borbély-család őse), vitéz Ócskay László, meg Nyúzó Mihály vezér urainak vezetése alatt. Ide szállongott aztán minden viharverte madár, mint egy úszó vész-szigetre, melyet a tenger hajóroncsokból kikorbácsolt habja söpört össze. Ki tudja, mi lesz velök, maguk legkevesbbé sejtették. Talán szétszóródnak ismét, mint a vízi gaz, vagy talán sikerül kiporolniok azt a gyűlölt plundrát.

Ilyenformán dévankodtak itt a szálláson, a szép zöld gyepen. Osztogatták kinek-kinek a régi sarzsiját, közlegényt majd ezután szednek. Egyik, Bónis, bement gazdag Biharországba toborozni és valami 5000 jó vitézt szedett össze. A többi meg céklázott, figyelt, őrjáratra ment, meg rekvirált; ha nem adtak, hát vettek. Ebben a nem éppen szervezett hadban valának hadnagyok Pikó István, meg Puki János uraimék. Régi öreg pajtások mindketten. Csavargás volt a kenyerök, meg kóborlás a foglalkozásuk. Mert a katonáembernek aztán nincs becsülete künn a majorokban, meg nem is igen ízlik az a barom sok túrés, szenvedés és jobbágysors, így azután megfordul a közmondás, a régi pandurokból lettek a legjobb zsidók. Pikó István uramnak aztán még egy nagy szépséghibája volt, igen szerette a jóvérű csikókat. Ez pótolta neki szeretetében anyját, apját, testvérét, mindenét. Ölelte, csókolta a kedvére valót. Szépen lecsutakolta, friss szénával, száraz zabbal etette, ha éppen vermet kellett is érte feltörni, csak az ő lova hiányt ne lálsson. És ha másnak különbet látott, vagy valamelyikre feltette magában, hogy ezt megszerzi, száz sárkány körme közül is kicsente. E miatt azután több ízben került ő kelme a békés napokban rút összeütközésbe a tulajdon zsinóros őreivel, sőt legutóbb Pósalaki nótárius úr, nemes

ember léteére kalodába is csukatta. Igaz, hogy éjszakára, de éppen az ő nappalára. Azóta ugyan már egyszerre más világ lett, de ő kegyelme ezt élete fogytáig el nem felejt.

* * *

Pósalaki János uram ekhós szekere már Létát is elhagyta s amint egy pagony elé ért úgy déltájban, hát csak kócg az ötös elé vagy tíz-tizenöt szegény legény, fényes sasos fokossal, lobogó ingujjban, csillámló árvalányhajjal, kormos zsírral fényesre mázolt karikás ostorral. Épen a Pikó hadnagy uram legényei voltak. Amint Pósalaki uram az ekhó alól kibillentette a nagy szalmakalapját, hát fogadj Isten-ként már köszöntötte is a lapos fokos-csók. Hanem az öregnek épen a koponyája volt a legkeményebb. Ez csak józanító volt. Fel is perdült aztán egy álltőhelyben a szekérülésre; az oldal mellől kirántott vasvillával keresztülbökte a feje fölött a gyékényfedele, nyomban utána kidugta a nyílásán szép vörös homlokát, melyen már dúdorodni kezdett az ütés nyoma, mint a piros fejű légyölő galóca-gomba, rikácsoló hungon kezdett racsítani a kurucokra:

— Így, azt az orozva leső, zsidó, gyilkos adtáját az akasztófán száradt öreg apátoknak! Hát ki vagyok én? He! Pósalaki János nemzeti nótárius vagyok én, te! Nyisd ki azt a vakondok pisládat, te! Nemes embert ütöttél meg te!

János sebesen kapkodta kalapját hol előre, hol hátra. Mi lesz már itt? Az öregben még ugyan dolgozik a bátorság.

Erre a nem várt ellenállásra és remekül festő harcászati terepre még a kuruc lovak is nyerítettek egyet, talán volt gazdájukat üdvözltek vagy részvétet nyilvánítottak. A legények egy része ugyan röhögött, a másik meg, akiről a szárasztó fára juttató végzést a nemzeti úr doboltatta ki, inkább megszeppent: csak hatalmas pótentát ez! Csak Pikó hadnagy úr szeme villámlott, ez tartotta a gyerekekben a mórest s amint végig rántotta faggyúzott bajuszán a csonka ujját, hátra is köpte a vezényszót: (no, ez legalább magyar volt) — Ostorra!

A fiúk szép csendesen neki gombolkoztak, eloldották a vitézkötést, kézre kapták a karikás sallangos rövid nyelét, azután vártak.

Pikó István ugratott közelebb a nemzeti úr szekéréhez: Fogadj Isten nótárius úr! Én is

armálisos ember volnék, még is becsukatott kegyelmed. Emlékezzünk csak.

A nótárius fejében szállott lefelé a piros bátorság, mint őszi este a légsúlymérőben a kényeső.

Csak annyit bökött ki: A biz' úgy volt.

— Hát ha úgy volt, nem gondolta kelmed, hogy kerül még a mi kuruc konyhánkra, ahol megabáljuk szép nemes tetemét.

— Cudarság lenne, de ilyen senki fiától, mint kelmed, kitelnék, hisz majd meglássuk. S ekkor már húzta vissza a fejét az ekhó alá a vasvillával együtt, mint a tekenős béka a páncél alá. Hej, de gyöngé páncél lett az rögvést az acélkar pattogtatta dróttal fonott végű karikás előtt.

— Hát még most sem értette meg kelmed, akó eszü nótárius, hogy én armálisos ember vagyok. No, most a bőrre írom, hogy megemlegetse halála napjáig. Fiúk! Üsd, nem apád! A gyerekekben felszabadult a láncos kutya, mit örvön tart a békés állapot, törvényes sor, meg az akasztófa, de ilyenkor aztán annál éhesebb, főként ilyen régi világbeli házörző ebre. Nosza, zúgott, repedt az ólom alatt a baldacsin, a nótárius úr meg izzadva lökdöste ki a villát alóla, mint gombostűre szúrt vad darázs a csápját, fullánkját; nem tett az kárt senkiben, nem mentek ők oly közel, betartották a hivatalos távolságot itt is, de mint villám csattogott körötte az ostor egyszerre pányva van a villatartó karján, egy hatalmas rántás s ő homlokkal úgy vágódik az ülés karjának, hogy beborúl előtte e fényes napvilág. Akkor aztán szabad volt már közelebb jönni, ki volt terítve a préda, csak kikészítve nem volt még. No, azt is megkapta kurucosan. Saját szekérének löcsével puhították meg. Pikó uram lovát ficánkoltatva nézte a gyerekek munkáját, amint ezek társalogtak. Ezt a kövér részit, te, itt puhábban esik; erre nem oly zok. Lágyan zúgasd, te. Csontját ne törd. Azt a kutya csontját! — Még kezdtek belemelegedni. A hadnagy úr élvezett. Dörmögte a vezényszót: Üsd agyon, de ne nagyon!

János volt még pácban ott a nyergesen. Már jó eleve meg akart pattanni, de nem engedte a kocsisi becsület. Egyszer merész gondolata támadt. Kihúzta csizmaszárából a bicsakját, elszelte az istrángot. Aztán aló, — de jobb lovaik voltak a fiúknak. Elfogták. A maradékot még ő kapta

a dühből. Illik osztozkodni a jó cselédnek gazdája bűvában-bánatában.

* * *

E gyönyörű vasárnap estére gyászos fogat vonakodott szép Debreczen város árkai felé. Egy vén gebe iparkodik, már amennyire pókos lábaitól telik, egy csupasz szekér előtt, amelyen egy kónya bajuszú magyar két tenyerével csak a fejét tartja, mely akkorára nőtt, mint egy akó; a másik még hosszúkat nyög a nyikorgó pusztá alsövényen. Jaj, cudarság! Vizet! Megöltek a zsványok! Drága szöllőm, itt kell hagynom.

De egyik sem vigasztalta a másikat. Mind-egyiknek elég volt a maga baja. A nemzetes asszonyt majd a guta símitotta meg, amikor ez a forspont bevánszorgott a kapu mögé; az a drága négy jó ló hova lehetett? A szekeren a nemzetes nótárius úr, az ő kedves férje ordít most már írtózatosan, megérezte, hogy itt itthon van, ahol a sóhaját is lesik, meg talán a feleségét is meg akarta indítani, már pedig ott igen hájas búrokba voltak bélelve az idegek. Nehéz munka volt. Dolgozni kellett erősen. Nem is kímélte a hangját a nemzetes úr. Mintha nyúzták volna. Pedig a sok konyhatámasztó úgy bánt véle, mint a tojással. Maga a nemzetes asszony ecettel borogatta, köpülőzte, csitítgatta. Borzasztó mód sajnálta azt a drága jó négy lovat.

* * *

Kerek egy hónapra hagyta el a nemzetes úr a vackát, amikor sebhedt kezével egy szörnyűséges levelet írt a mi felséges fejedelmünknek, jó Rákóczi Ferencnek. Gyönyörűségesen elpanaszolta ebben minden fájdalmát. Hogy hogyan sajgott ez, mikor ide ütöttek, hogy zúzódott, mikor ide vágta. Aztán hogy hogy biztatták egymást... Mikor a nemzetes asszony előtt elolvasta, az csak annyit jegyzett meg rá szinte pityeregve: Jó, szép, szép, de hát a négy jó ló, drága bogaraim! Bizony ezeken már akkor zuhogva verték a tokost.

A nemzetes meg, mikor begyógyult a fejese, ismét belekezdett hivatala szerint az okfejtésbe: Ha asszony nem lett volna, szőlő sem lett volna. Ha szőlő nem lett volna, ezt se kaptam volna. De ha asszony nem lett volna, ki sem gázolhattam volna...

Tarnóczy Lajos.

Karrier.*

Az én jövőmben, hogyha addig élek,
Nem lesz öröm sok... jól tudom, gyanítom.
Reám borúl majd egy kis háznak árnya,
S vasárnaponként,
— Hogy a halál szép — egyre azt tanítom.

S úgy éldegélek majd nagy elhagyottan,
Nem lesz egy kar sem, amely átkarolna,
És egyszer majd csak úgy találunk ott,
Csukott szemekkel,
Nagy szóttanul egy képre ráborúlva...

S másnap jönnek majd sirató anyókák.
S a templomjárók is mind egybejönnek.
Reám adják az ünneplő ruhámat
S papipalástom
Fölém borítják selyem szemfedőnek.

Szabó István.

De profundis.

— Levél egy asszonyhoz. —

Nagyságos asszonyom!

A messzemúltból vissza-visszazsong
egy elhaló dallam, sóhajokba, égő könnybe
fúlt melódia és ráül a lelkünkre mint a
lidércnyomás.

Lopva jön, mikor nem akarjuk, mi-
kor nem is álmodunk róla. Nyitva fele-
djük a szívünket és besurran oda halkan,
mint az álom. Aztán viharos lesz, mint
az örvény, édes mint az ábránd és keserű,
mint a valóság.

Asszonyom! Ön az én visszajáró
emléklégiómnak gyászruhás királynője.

Három éve, hogy utoljára néztem éj-
sötét szemébe, hogy érinthettem fehér
kis kezét.

Bocsásson meg, hogy ilyen szenti-
mentális húrokat pengetek. Előre is biz-
tosíthatom, hogy nem szerelmi ömlengé-
sekkel fogok Önnek kellemetlen perceket
szerezni. Mert jól tudom, hogy kellemet-
len egy fickó vagyok és amellet szemet-
len is, vakmerő is. Hiszen Ön nagyon
szép, nagyon ünnepelt kacagó asszony,
én pedig nagyon szürke, nagyon szomorú
legény vagyok. Nem is merem én odáig

fölemelni szememet, hogy abba a ragyogó,
napfényes, illatos világba tekintsek, mely-
ben Ön él, asszonyom. Óh, nem az asz-
szony-nak irok én, hanem annak a fe-
hérruhás, fehérlelkű leánynak, akit sze-
rettem, szeretek és szeretni fogok. Akit
úgy szeretek, mint az álmaimat: hiszen
ő maga minden álmom. Akit úgy szerel-
tem, mint az életemet: hiszen ő volt az
én életem. Akit úgy szeretek, mint a vágy-
vavágyott halált: mert ő az én halálom.

Azért úgy olvassa ezt a levelet, mintha
a régi, az édes kicsi Gizácska volna, írója
meg a régi, bolondos szívű fiú, ki éjsza-
kánként ott virrasztott az utcán kóbo-
rogva, kis imádottságának fehér álmai fölött.

Három hosszú, keserves éve, hogy
elszakadtam ifjúságomszötte boldog álom-
világomtól. Három viharos szomorú esz-
tendő mély barázdát vont a homlokomra,
gyászfátyolt borított megöregedett lel-
kemre.

Járom az élet gyötrelmes golgota-
útját. Jártam a tivornyák lélekölő kálvá-
riáját. Belesírtam zokogó fájdalmamat a
mámorító nagyvárosi éjszakába s — fe-
ledni nem tudtam.

Édes leányarcok mosolyogtak, ragyogó
szemek nevettek felém. Fehér leány lel-
kek, illatos, hótiszta lelkek tárták ki előt-
tem kelyhőket. A szent misztérium elká-
bitott, az illat elbódított. És lelkem újult
reményben ujjongott fel: „Ez az igazi, az
igazi“.

Azt hittem, hogy újra szeretek, azt
hittem, hogy végkép kitöröltem lelkem-
ből a szenvedéllyé lett gyermekszerelem
gyermekideálját.

S ha jött egy csöndes óra, vagy az
éjszaka zsibbasztó egyhangúsága: szí-
vembe kapott egy elhaló akkord, valami
rég feledett dallam s a nóta szárnyán,
valahonnan a messze álmvilágból elő-
röppent dalaim, álmaim kicsi királynője,
a fehérruhás leány. És fájdalmasan, pa-
naszos szemrehányással nézett reám nagy,
fekete szeme.

De hát miért? Mit kér számon? Nem
elég, hogy hűtlenségével összetörte a lel-

* Szerzőnek most megjelent verskötetéből.

kemet, megmérgezte az életemet, hanem megfoszt a vígasztalódásnak még csak a reménységétől is? ...

Aztán újra bolondja vagyok s járom az utcákat égő, szilaj keserűséggel. Futok, menekülök előre s ő folyton nyomomban. Kerget, űz, hajszol s én rohannok a kétségbeesés örvénye felé.

Asszonyom! Az én büszke, magasbátörő lelkem porbatiporva fetreng. Merész álmaim, égverő reményeim romokban hevernek.

Munkakedvem, erős önbizalmam szomorú csüggedésbe süllyedt. Súlyos bilincsek nyűgözik le a lelkemet, az agyamat, az egész testemet. Hiába erőlködöm, hiába akarom, nem bírok tőlük megszabadulni.

Asszonyom! Ha meglátná az egykor hatalmas, erős, nótáskedvű fiút a lelki harcoktól összetört, szomorúan: bizony megvádolná a lelkiismerete, ez az örök-bíró.

Nem, ezt nem bírom elviselni tovább! Élni akarok szabadon, küzdve, munkálkodva, szeretve és szeretletve, — vagy legyen vége mindennek!

Az én fehér ruhás, fehérlelkű kedvesem meghalt, mikor Ön, asszonyom, férjhez ment. Azóta csak a sírból jár föl kísérteni. Csak a holtat ismerem, az élő nem. Nem vádolhat senkisémmel azzal, hogy bűnös szenvedélylyel egy asszonyt szeretek. Hiszen ezt az asszonyt sohasem is láttam, látni nem kívántam, rá sohse gondoltam.

De most, mikor a halott magához akar vonni, az élőhöz kiáltok nagy esengő szóval: Jöjjön segítségemre! Ha önkezével ölte meg első énjét, temesse is el úgy, hogy kísérteni soha fel ne jöjjön.

Ön boldogságban, fényben, ragyogásban él s az Ön ragyogó, fényes boldogságának sötét árnyéka az én szomorú, éjsötét életem. Űzze el hát róla ezt a sötétséget és fossza meg kísértő, átkos-édes szellemétől.

Még egyszer kérem esengve, kétségbeesve, találjon rá módot, hogy megszabadulhassak megrontó szenvedélyemtől. Ez az Ön kötelessége asszonyom, mert csak

ezzel engesztelheti ki a múltat. Adjon rá alkalmat, hogy megláthassam, hogy beszélhessünk. Nevesse ki majd akkor gúnyos kacagással a múltat, tépje szét kegyetlen kézzel a rózsás álmofátyolt, mely leánykori alakját fedi. Mutassa meg a lelkét a maga valójában. Mert az én romantikus, álmodozó lelkem boldogtalan áldozatnak képzei Önt!

Abrándítson ki, marcangolja szét a szívemet. Fájni fog, de bizonyára meggyógyít. Vagy ha nem, hát haljak meg az Ön kegyetlen kis kezétől, mint a fehér ruhás, fehérlelkű Ideál... Így legalább édes lesz a halál!

Gelcha.

A debreceni kántusnak*)

mikor Schubert kárdalát énekelte 1908 június 13-án a nagytemplomban.

Irta: Oláh Gábor.

A Schubert lelke csapkod itt
Gyönyörű, fényes szárnyakon!
Omlik a hangok színes zuhatagja,
Úgy tetszik: ébren álmodom...
A szent boltozatok felett
Hasadni látom az eget,
Aranyszegésű felhők meg-megállnak
Csodálatára Schubert szent dalának.
Mint halványkék folyam, úgy reng a dallam,
A lelkünk vele reng...
Elhal az Élet tűnődő marajban,
És megszólal a Csend.
A hangok játszanak, versenyt dalolnak,
És szállanak és hullanak;
Ezüstös fényét tükrözik a holdnak,
Majd úgy szikráznak, mint a nap.
Összebeszélve galambszárnyat öltnek,
S búcsút mondanak az alacsony földnek;
Csattognak föl, föl, az egek egébe,
Isten imádásának szent helyére!
Egy aranyos lépcső földtől az égig
Ez a hanglépcső... s rajta végig
Elandálított lelkünk lépeget —
Hogy megtalálja az eget.

*, E költ.-ményt az öreg kollégium ifjú poétája a következő levél kíséretében küldötte el Nagyf. Mácsai Sándor úrnak, a Kántus vezetőtanárának: Kedves tanár Úr! Annyira hatása alatt vagyok a kántus tegnapi énekének, hogy a szívem kicsordult bele és rímekbe pendült a boldogsága. Ezt a kis verset csekély viszonzásul küldöm azért a nagy gyönyörűségért, amit nekem a kántus annyiszor szerzett már három esztendő alatt. A derék fiúknak tessék átadni szíves, büszke köszöntésemet; s tegyenek esküt arra, hogy *rosszabbul* soha sem énekelnek, mint tegnap, de jobban: mindig! A karvezetőjüket pedig áldja meg az Isten és minden ő szentjei. 1908 június 14. Szerető öccse Oláh Gábor.

Ti lelkes hangszerek, ti zengő testek!
 Dicsőség, tisztesség tinektek!
 Az öreg kollégium orgonája
 Még most is egy ország csodája,
 Itt minden síp egy-egy diák,
 Azért zokognak, sírnak és nevetnek
 Eleven szaván bús, vagy víg életnek
 Az itt termett melódiák!
 A halhatatlanok csapatja ez,
 Melynek nincs híja sohasem!
 Az öreg alma mater dédelgeti,
 Pótolgatja szerelmesen.
 Ad nekik csengő s dörgő hangot,
 Így lesznek fúvólák, harangok,
 Akik megzörgetik az ég kárpitját,
 Vagy selymes szóval a szívnek parányi
 Piros kis bársony ajtaját kinyitják.
 Külön-külön apró, vagy nyurga sípok,
 Kiket a Természet hasított
 Rengeteg erdejében nótafáknak,
 Kik minden furcsaságra készen állnak;
 De ha együvé tömörülnek
 S mesteri kéz játszik a hangokon:
 Az örömök lelkünkbe berepülnek,
 Reánk borúlva sír a fájdalom...
 Egy zengő test, egy daloló világ!
 Pedig csak harminc, vagy negyven diák.

Dicsőség, tisztesség tenéked:
 Öreg kollégium nagy orgonája!
 Hányszor levetted ajkamról a jajt,
 S öröm piros borát hintetted rája!
 E sivatagnak zengő szobra vagy,
 Ki hajnalokon meg-megzendül.
 A távol bújosók is hallják,
 És újjonganak új örömtől.
 Csak arra kérlek én még:
 Ha majd felülök Szent Mihály lovára:
 Gyújts rá szíveket ríkatón
 A Magyar Messiások gyászdalára!

Nekrológ.

Megymegi Kiss Áron

† 1908 május 30.

Egy májusvégi szép nap alkonyatán egyszerre csak váratlanul, szokatlanul kondultak meg a templomok harangjai. A Rákóczi-harang érc-torka búgott, fuldoklott, zokogott, tördelődött komor hangözönnel. Valamit mintha beszéltek volna a nehéz harangnyelvek. Valakit mintha sírattak volna a tornyokból alászakadozó hangok.

Az utcák népét sejtelmes kíváncsiság ölelte át. Mindenki gondolt valamit, amit nem tudott

még. S a szárnyra szálló harangbeszéd hamarosan belesugta a fülébe az embereknek:

— Az öreg püspök meghalt..

Az öreg püspök meghalt... Nem volt váratlan ez a hír, hiszen készültek reá már. És mégis olyan különös, olyan szokatlan és fájó volt halani, hogy az öreg püspök halott...

Ó, de szép is volt az a halál! Egy csodálatosan hosszú élet lassú kialvása... Egy verejtékes munkában lepergett nap csendes, pihentető álma... Egy óriási munka édes, szép jutalma... Egy tüzes csatának győzelmes békekötése... Ó, mert szép volt az az élet. Hát szép volt s megnyugtató volt a halál is, ha fájt is.

Mert nem élt hiába. És nem hiába élt. A célt elérve, boldog révpart a nyugalmatos koporsó ürege. Az építő meghalt, de az épület áll, örök alapon. A fa kidőlt, mert megemésztette gyökerét az idő, de gyümölcse magvat adott és lombjai koszorúba fonvák.

A sírva bongó harangok hát nem hiába sírtak. Azt siratták, hogy az alkotók élete mulandóság élete. De belezengett a büszkeség a zokogásba, hogy az alkotás élete örökkévalóság élete lett..

A hervadó virágkehely felett röpkedő fekete pillangó leszállott és szárnyát meglebbentve, magába szívta a virág utolsó illatlehelletét. Aztán berepült a harangnyelvek tövére s egy májusvégi szép nap alkonyatán szokatlanul kongatta meg a harangokat.

És azok valamit mintha beszéltek volna... Valakit mintha siratgattak volna...

Sz. I.

Kún Károly

† 1908 jun. 19.

A tavaszi föld virágos kebelének nyitott sebénél állva, az élet és halál rettenetesen kínzó gondolatával tépelődik lelkünk: Ki tette azt, hogy ez legyen, s miért, hogy így?

Vergődő lelkünk fájdalomra fölbuzog a jó barát koporsójánál s Hamlet tépelődésével kérdjük önmagunktól:

„Akkor nemesb-é a lélek, ha tűri
 Balsorsa minden nyűgét s nyilait;
 Vagy, ha kiszáll tenger fájdalom ellen
 S fegyvert ragadván, véget vet neki?”

(Schakespeare.)

Világosságot keresünk e kérdésben, világosságot, mely eloszlassa e sír fölött borongó mély homályt. Világosságot, mely szívünkől kiűzze a panaszkodást, keservet.

Hírdetjük, hogy boldog, ki visszatérhet e bújos rögös hazájából a sírontúli otthonba, de elfojtott könnyünk, zokogásunk azt visszhangozza rá, hogy: boldogtalan, mert célját el sem érte, mert álmodott még csak s nem ismeré az okot, melyet halál követ. Mert nem tudjuk, mi jó a sír után s mert jobb szeretjük ezt az életet, mely a bölcsőtől a koporsóig terjed, mint azt, mely a sír után testetlen lelkünket magába zárja.

Sötét, fájó talány ez, melynek mardosása égetőbb, mint a létkérdésnek és életküzdelemnek száz égő sebe, mert nem tudjuk, hogy igaz menekvés-e hát a halál, vagy az életcsalódás miatt elcsattanó fegyver egy új, a halál utáni csalódás birodalmába vezet?...

Világosságot, világosságot keresünk e koporsónál, de »a nyomorú ész, mely fénynek hirdeti magát, nem tud vetni e titokra egy árva sugárt sem!«

Meghalt .. Ő hívta a Halált. Sürgős útjából parancsszavára jelent meg az, kinek rendes eljöveteleig egy szép földi élet ragyogó dicsősége, édes boldogsága borított volna fátyolt ifjúsága szenvedéseire.

Nem kérdezzük: miért? Okát sem kutatjuk, mert e sötét koporsó mindenre megfelel. Csak zokogásunk visszaszorított árja tépi, szaggatja gátnak álló lelkünk. Nem kérdezzük, csak nézünk a koporsóra, mely hallgatásával azt kiáltja: meghalt!

Ha oka volt, de nem tudjuk, volt-e joga, ki önmaga születése fölött nem rendelkezett, hogy sírba dobja életét; csak azt tudjuk, hogy az itt hagyottak szívében megélesültek a virágok tövisei.

Ki itt a győztes? Az élet, amely elhagyott, vagy te, aki megölted azt? Azt sem tudjuk: múlt győzelem helyett te adad-e magad meg, vagy te üled a Halállal most a diadalmi ünnepet? Csak azt tudjuk, hogy fájva fáj a mi szívünk, hogy így oltottad ki az élet szövétnekét magadban, csak azt tudjuk és most tudjuk, hogy »jobban szeretünk mi téged, mint te önmagadat« s a korán hívott halál vádja helyett megsiratunk majd, mikor nem szégyeljük a könnyet, mert önsorunkat gyászoljuk holnap talán tebenned.

A halál titkaiban fürkésző lelkünk szárnyaszegve roskad le. Megszületni, szenvedni élettelenül és meghalni élve, aztán elporladni meghalva... a mi sorsunk, embereké ez... Kinyílunk, hogy elhervadjunk a virágos tavaszban, mielőtt az ős elküldené fagyfáló szelét.

Igy dőlnek ki az erős tölgyek cél nélkül, gyümölcstelenül, tövükben roppanva ketté, mikor rájuk villámlik az ég haragja. És elmúlásuk szép, de komor és rettenetes. Mért kell ennek így lennie? Mért vetődik el a mag a földbe, ha pusztulás a sorsa? Mért kap sudárnövésbe a plánta, ha korhadatlanul töri ketté a vész? Mért születünk, ha meg kell halnunk s mért szenvedünk, ha jutalmatlan jutalmunk a halál?...

21 évnek mennyi álma, mennyi vágya, jó édes anyának reménye került a koporsóval a föld alá. S olyan hihetetlen, olyan megdöbbentő, hogy aki még tegnap daliás természetével lobogtatta lobogónkat, hatalmas testében megfagyott vérrel szótlanul, mozdulatlanul fekszik a rögök súlya alatt megroppanó koporsóban, hogy odaadja szívét, esztét, agyát, erejét, mindenét a porrálevésnek.

Ki hitte volna, hogy a Riza nótája olyan igaz nótája volt neki. Ki hitte volna, hogy nem a művész, hanem a halálraszánt lelke zokog a sorok között s ki hitte volna, hogy mikor sírt: önmagát siratta, hogy mikor sírtunk: önmagát sirattuk...

Isten hozzád, szegény jó fiú! Búcsúznak tőled boldogtalan barátunk; a halál sötét birodalma kitérte kapuit s híván hívogat, véres áldozat.

Virágkoszorús fejünket lecsüggesztjük s az életharcra menve, győzelmi koszorúnk előleges virágait megosztjuk veled. Mert nehéz a válás, mert szomorú, mert szerettünk, mert dicsőség nélkül való.

Nevedet odaírjuk az önmaguk s az élet mártírjainak telő véres lapjaira s meggyászunk tiszta emlékezéssel, mert testvérünk voltál egy közös anya által, kinek emlíni együtt szívtuk magunkba a tudomány anyatejét.

Síri álmod, hosszú aluvásod legyen szebb, boldogabb, mint rövid ébrenléted. Amit itt meg nem találtál, keresd meg ott. A téged szeretők erős szeretete kísérjen álmaid nagy útjára. Holt porod legyen áldott. Emléked legyen tiszta, hófehér! Isten hozzád! Isten veled!

Sz. I.

Soós Lajos.

Gazdag aratása volt nálunk a halálnak. Vegyesen válogatta össze a kivágandókat. Évszázados tölgy, terebélyes. Fiatal plánta, most rügyező. Életerős fa, gyümölcsözött.

Soós Lajos, okl. lelkész, főiskolai háznagy is kiszállt az élők sorából.

Elment, hogy meggyógyuljon.

Visszahozták... Halott volt. Pár napja még láttuk. Vidám volt, 21-én már nem szólt többet.

Kun Károly temetésén vettük a gyászhiút. Szerettük. Mindenki szerette.

Igaz ember volt. Hű volt. Becsületes sáfárja volt az Alma máternek.

Szépen halt meg, mert nem volt folt a lelkén. S 24-én délután eltemettük. A kántus kísérte énekével a pihenő helyre. Temetésén ott volt főiskolánk tanárkara.

Megsiratták. Megsirattuk. 51 éves volt csak. Jó volt. A könnyet megérdemelte, de a halált nem...

Gazdag aratása volt nálunk a halálnak. A gyászlobogót mindig ott lengeti a szél az Alma máter homlokán.

Mert őfensége vegyesen válogatja áldozatait. Évszázados tölgy, terebélyes. Fiatal plánta, most rügyező. Életerős fa, gyümölcsözött.

Sz. I.

Irodalom.

Pirkadatkor. Versek. Irta: Szabó István.

Vaskos kötet fekszik előttem, egy régen várt, nehezen várt verseskönyv. Írója a mienk. A mi testünkben való test, a mi vérünkben való vér. Az Alma Mater mohos falai között lobbant lángra lelkében a költészetnek veleszületet szikrája. Mert Szabó István született poéta, eredeti, szép reményekre jogosító, forrongó tehetség.

Alig húsz éves fiatal ember s mindjárt 14 ives kötetével lép a nagyvilág elé. Páratlanul, sőt túlságosan s így károsan produktív a költészete. Éppen ebben rejlik annak az oka, hogy első kötete nem gyakorol reánk egységes hatást. A dalok melódikus zenéjét itt is, ott is megzavarja egy-egy disszonáns hang. De ez termé-

szetes és magyarázgatásra nem, legfeljebb mentegetésre szoruló tünet. Fiatal embertől, aki írói pályájának kezdetén áll, akinek forrongó, lázadozó, szélsőségekre hajló egyénisége még nem találta meg önönmagát: csupa sikerült, elsőrangú alkotást nem várhatunk. Hiszen alig borult még virágba a lelke s már is sok-sok gyümölcsöt hozott. Lehetetlen, hogy az első termés mind egészséges legyen. Hiszen öreg fák is hoznak férges gyümölcsöt!

Nem csodagyerekkel van itt dolgunk, hanem egy öntudatosan fejlődő, tehetséges fiatal poétával, kinek verseiből azonban olyan megpróbáltatások beszélnek hozzánk, amelyek az ifjút nagyon korán férfiúvá avatják. Fiatal írónál pedig éppen az a legkedvesebb és legizgatóbb, mikor látjuk szeretetreméltó küzködését, vergődését, lassu fejlődését s az egyre jobban megközelített tökéletesedést.

Ha ily szempontból nézzük Szabó István kötetét, el kell ismernünk, hogy — míg egyrésztől sokban beigazolja az ifjú írókról előbb mondottakat, — másrésztől sok tekintetben túlnőtt az ifjúságot jellemző gyarlóságokon.

Teljesen subjektív, lírikus egyéniség. Önmagából, a maga érző és sokat átélt lelkéből veszi a tárgyait. Vannak szép gondolatai, meleg érzelmei és van törőlmetszett, szép magyar nyelve. Költői nyelvének kifejező ereje és formáinak változatossága szinte túlárado.

Egy fiatal írónál már ez is érdem, még pedig nagy érdem. Mert meg van a legfőbb eszköze arra, hogy majdan megérett eszméit örökbecsű alakba öntse. Használ ugyan egy pár szokatlan, sőt rossz alkotású szót is, de reméljük, hogy nyelvére és ízlésére teljes kifejlődésével elmaradnak ezek az erőszakolt „ujdonosság”-ok.

* * *

Költészetének alaphangulata a peszsimizmus. Búsongó vágy, sejtelmes szomorúság, panaszos keserűség, csendes rezignáció, emésztő halálvágy, a nyomorúságos életnek a megátkozásig menő

gyűlölete: ezek a főbb jellemvonásai. Ott ül ez a pesszimizmus a „Tűzhely“ dalain, az édes anyjához írt megkapó, közvetlen darabokon, a szerelmi líráján, a „Variációk“ cikluson, de a „Sors istenasszony“-ban emelkedik tetőpontra.

Ennek a pesszimizmusnak lélektani okai vannak s alapját a Szabó István megpróbáltatásokkal teljes életében kereshetjük. Mélyen fájlaljuk azonban, hogy ez a sötét világnézet annyira úrrá lett rajta, hogy minden egyebet, még a vigasztalás lehetőségét is kizárva dominálja egész költészetét. Nem is marad meg a pesszimizmusnál, hanem sok helyen a leg-sötétebb mizantrópiába süllyed. Már pedig igaz költészetet, egészséges művészetet *emberszeretlet* nélkül elképzelni sem lehet. Hisszük, hogy a mi, máskülönben nagyon szeretetreméltó poétánk leveli lelkéről ezt a minden eszményiséget, minden fejlődést, minden életet megölő sötét bilincset. Az élet meghozza az életkedvet is. Szabó István pedig erős legény, aki meggyőzi az életet! Mint említettük teljesen lírikus természet s így önmagából meríti tárgyait.

Ebből önként következik, hogy az ő fiatal lelke — bármily sokat átélt is — nem lehet kimeríthetetlen forrása elsőrangú alkotásoknak. Egy fiatal ember sokkal kevesebbet élt, tapasztalt és tanult, semhogy egyénisége kiforrhatott, önkritikája kifejlődhetet volna. Sok apró, kicsinyes érzését megénekli — nagyon helyesen, mert ezzel jó iskolát szerez magának nagyobb, értékesebb alkotásokra. Csak azt nem tette helyesen, hogy mindezzel apró, rövid lélekzetű, jelentéktelen szerzeményeit kötetébe vette. Itt már nagy szüksége lett volna a józan önkritikára s amaz elvitázhatatlan igazság ismeretére, hogy a költő értékét nem a kötet vastagságából, hanem a költemények minőségéből ítéljük meg. Sokkal értékesebb a vékony, de csupa jó darabokból összeállított kötet, mint a terjedelmes könyv, melyben a gyengék úgy elnyomják az erőset, mint az élősdie iszaga a viruló cserjét. A világ nagyobb

poétái is így kezdték. Olyan írókat nem ismer az irodalomtörténet, aki csupa jó dolgokat írt volna. Szabó István csak azt a taktikai hibát követte el első hódító útjában, hogy szelleme összes termékeit hadirendbe állította. Pedig a művészt csak otthon szeretjük pongyolában látni. Mikor a világ elé lép, akkor öltse magára az ünneplő ruháját s tisztán, hófehéren lépjen elő, mint a zsidó főpap a szentek-szentébe.

Egy egész — bár kisebb, tehát normális — kötetre való olyan költeménye van, amelyek részben és egészben megállják a kritikát s amelyek tehetséges, korához képest rendkívüli gazdag képzeletű, önálló és mélyen érző lírikusra valának. Ismételten kiemeljük nyelvének túlárado gazdagságát, kifejező erejét. Hatalmas eszköz ez az ő kezében. Ha tovább képezi magát, ha tanul sokat, nagyon sokat, ha józan önfegyelmeléssel lenyesegeti a hibáit: értékes és hivatott művelőt nyer benne a magyar irodalom. Mi sokat várunk tőle. Féltő szeretettel, de egyúttal szigorú ellenőrzéssel kísérjük fejlődését. Ő nemcsak a magáé, nemcsak a mienk, hanem az Alma Materé is. Szép talentum van nála elhelyezve, vajjon jól kamatoztatja-e, az teljesen tőle, szorgalmától és kitartásától függ.

Marjay Géza.

Színház.

A gyermek.

Színmű 3 felvonásban. Írta: Abonyi Árpád.

Az akadémia Mészáros-pályázata 15 évi meddő vajúdás után végre az ősszel meghozta az eredményt. A bíráló bizottság jegyzője, Ábrányi Emil, a nyilvánosságnak is beszámolt a »Pesti Hírlap« tárcarovatában a népes és eredményes pályázatról. A másik bíráló Rákosi Viktor volt. A harmadikra már nem emlékezem. De ez nem is tartozik ide. Csak regisztrálni akarom, hogy »A gyermek« akadémiai szülött s mégsem vérszegény, tudóveszes, szóval nem mostoha gyerek. »A gyermek« erősen tendenciózus, morális darab. Van benne valami a »Hazug törvény«-ből, de annál

százszor igazabb s valami »A császár katonái«-ból, de annál sokkal civilebb. Ime, ha úgy tetszik, »A gyermek« meséje:

Radák huszárnagy (*Ternyei*) lakásában halljuk, hogy előző este tartott ismerkedési estét Ujlaky György huszárkadét (*Bérczy*) egy szállodában. A kadét s a tisztikar fiatal tagjai javában pezsgöztek, mikor belépett közéjük Kindermann kapitány (*Szilágyi*) s regulázta a hangosan mulatozókat s közben a kadétot kölyöknek nevezte. Ezt nem hagyta válasz nélkül az önérzetes fiú s utána szólt a távozó kapitánynak, hogy »vén trottil!«. Ezt a megjegyzést természetesen általános brávó, taps és kacagás követte a pezsgzők részéről. A morókus kapitány elégtételt akar venni a kadétól, akinek párbaj-ügye épen a Radák asztalán várja az elintézt. A fess kadét megtetszik Radák húgának, Jankának (*Hahnel*), aki történetesen az előtte legkiállhatatlanabb Kindermann kapitánynak a — neje. Janka most rimánkodik bátyjának, hogy mentse meg a kadétot, akadályozza meg a párbajt. Felmenti bátyjának, hogy ez a fiú épen az ő (az őrnagy) fiatalkori ideáljának, Bánfalvy Klárának, most özv. Ujlakynének (Lukács) a fia. Radákban felújulnak a régi emlékek. Tizenkilenc év óta nem látta Klárát, akinek gyermekszerelmét ma is gyászolja agglégénységében. S most itt van a Klára fia... Behívátja a fiut, akit egy hatásos, és nagyon kedves jelenetben kihallgat. Kiviláglik, hogy az anyja küldte Radák állomására katona fiát, mert számított a Radák jóindulatára. Míg az emlékezés dül és rombol Radák lelkében, merőn nézi a kadétot, aki nem hasonlít sem anyjához, sem boldogult atyjához. Radáknak eszébe jut a búcsú Klárától 19 év előtt, a lázas szerelem, egy mindenről megfeledkezett szerelmes pár, s úgy érzi, hogy ő most a fiát menti meg a párbajtól. Megjelenik a színen Kindermann, akitől a kadét szép szavakkal bocsánatot kér. Radák és Janka is szólnak a kadét érdekében, de a kapitány megmarad szándéka mellett: fegyveres elégtételt követel.

A kadét még párbaja előtt sürgönyöz édes anyjának, aki a II. felvonásban meg is érkezik. Szép jelenetben találkozunk Radák özv. Ujlakynével. A kadétról beszélgetnek s Radák most a fiú anyjától tudja meg, hogy Györgyben saját gyermekét kell megmentenie. Radák magához hívatja Kindermann kapitányt, akitől az anya kéri a bo-

csánatot szeles fia számára. Kindermann megbocsát az anya kedvéért, de ezt olyan gögösen, olyan megalázóan adja a kadét tudtára, hogy Radákkal is összeszólalkozik s mikor a kapitány mindezért Györgyöt, a kölyköt okolja, azt *fátyú*nak nevezi. Ez a szó a színen levő özvegy, Janka s mások jelenlétében kimondva annyira felizgatja Radákot, hogy az asztalon levő kutya korbáccsal végig vág Kindermann kapitányon.

A III. felvonásban megjön a várva-várt s elszomorító miniszteri leírat, mely szerint a párbajt engedélyezi s annak az nap végbe is kell menni. Előbb Radák akar megverekedni Kindermannal. A kadét ezt meg akarja akadályozni. Övé az elsőség, mint az egész ügy okozójáé. Radák felebbvalói parancsszavával töri meg a kadét ellenkezését. Elmegy megverekedni ellenfelével s nemsokára visszahozzák, mellén halálos sebbel. Az affair így el van intézve. A fiának nem kell megverekedni Kindermannal: a fia meg van mentve. A haldokló Radák jobbával megszorítja még egyszer a Klára kezét, baljával kadét Ujlakyt öleli magához. Megszorítja azt a reszkető kezét, megcsókolja a *fiát*, az ő daliás, önérzetes, katona fiát s a következő perchen báró Pallvitz főhadnagy, a Radák titkárja (*Krasznai*) odaszól az ajtónálló huszárnak:

— Menjen s jelentse az osztálykapitány úrnak, hogy Radák őrnagy meghalt.

*

Abonyi győzedelmeskedett darabjával nem csak az akadémián, hanem a nagy közönségen is. Meleg, tiszta érzésektől áthatott darab ez s egyáltalán nem tehet arról, hogy Zilahy a szezon hatyúdalanak szánta a kabaretszezon életrekeleskor. Ettől a milieutól eltekintve is vannak ugyan fogyatkozásai a darabnak, így például alakjai 2—3 főalak kivételével meglehetősen határozatlanok, a szerepek is aránytalanul súlyosan nehezednek 2—3 főalak vállára, de felvonásvégi jelenetei drámaiak s nagyon megható, kedves kis epizód-történet a kadét és a kis Leontin kisasszony (*Báthory*) idillikus jelenetei; ez a történet befejezetlen marad, de néhány élvezetes jelenetet nyújt a közönségnek s alkalmat ad az írónak, hogy a György jellemét tökéletesen kialakítsa.

Ami az előadást illeti, arról nem sok mondani valóm van. Csak olyan ráadás napok voltak, amikor 4-szer is adták egymás után. Majd az ősszel lesz az igazi és valóságos bemutatója

»A gyermek«-nek, amikor kikorrigálhatják a beteges művészek miatt beteg szereposztást is. Mert a Pallvitz főhadnagy alapjában hibás alakja talán türethetőbb lesz Tallián kezében. *Krasznai* bizony zsebrerakott kézzel mondta el a kapitányának azt a mondanivalóját, amit, ha jól mérlegeljük a katonai szellemet, talán még hapták állásban sem fogunk elfogadni. *Bérczy* tehetségének egyik legszebb megnyilatkozását élveztük átdolgozott, érett művészi játékában. *Báthory* is kedves volt, jó volt, mint rendesen. *Ternyei* a tőle megszokott routine-nal játszott s őt dicséri az ügyes rendezés, ami művészi volt, kifogástalan volt a második felvonás zárójelenetében. Maga *Ternyei* a darab zárójelenetét, a haldokló Radákot — ezt a nehéz művészi akciót — külön megemlékezésreméltó művészettel, sikerrel játszotta meg. Jó volt *Szilágyi* is, továbbá *Hahnel*, *Lukács* és *Békés*.

S most csak azt jegyzem meg, hogy tudom én azt jól, miszerint Nyíregyházán voltak az összes díszletek már »A gyermek« bemutatójakor is s azért volt például az I. felvonásban a Radák szobájában 3 darab különböző szék (köztük 1 szalon szék és egy piros kerti szék), de azt a botrányt nem hallgathatom el, hogy ebben a felvonásban egy kis tehénkolomppal csengetett Radák huszárórnagy. A közönség kacagott, de csak úgy, mint a »Császár katonái«-ban szokott Joász Géza.

Z. I.

Hírek.

Kiss Áron.

A tiszántúli egyházkerület ősz püspökének elhunytával főiskolánkat is nagy gyász érte. Az ifjúság részvétét Bán István szénior vezetése alatt küldöttség tolmácsolta a gyászoló családnál. Elismerőleg kell kiemelnünk, hogy az ifjúság ideális lelkiületéhez illően a koszorukra gyűlt pénzt koszorúmegváltás címén jótékony célra adták. A ravatal a kollégium dísztermében volt felállítva, mellette theológusok által díszőrséget. A temetésen zászló alatt vonult ki az ifjúság.

A főiskolai gyorsíróegylet június 15-én tartotta évzárógyűlését, melyen a fenntartóbizottság tagjaivá megválasztottak: Venetianer Sándor, Gilicze Antal, Ádor Dániel.

A Magyar Irodalmi Társaság június 15-én tartotta zárógyűlését. Az évi működéssel külön cikkben foglalkozunk, itt csak a gyűlés eredményeit közöljük. A gyűlés a tisztikarnak és választmánynak és még külön elnök, titkár, szerkesztő és aljegyzőnek, vala-

mint a kiadó hiv. főnöknek buzgó munkájukért köszönetet szavazott. Kimondta, hogy a Városi Tanácsot értesíti arról, hogy az aug. 2-iki ünnepélyt a társulat ez évben nem rendezi, mert egyrészt anyagi helyzetét a nagy kiadás ismét megrontaná, másrészt pedig tagjai közül nem is lesznek itt annyian, hogy a rendezést elvállalhatnák. A fenntartóbizottság tagjai a következők lettek: Ádor Dániel, Peleskey Sándor, Marjay Géza, Venetianer Sándor, Szabó István.

A theol. kongresszus, melyet június végére terveztek Kolozsváron, az őszre maradt. Remélhetőleg akkor nem fogják ismét elhalasztani.

A Felsőbb Tanulók Olvasó Egylete június 17-én tartotta évzáró gyűlését. A fenntartó-bizottság következőképpen alakult meg: Sárközy Lajos szénior, Kocsis János, Marjay Géza, Ádor Dániel, Igyártó Sándor.

Jövő évi esküdtek. Az akad. tanács a jövő (1908—1909.) isk. évre főisk. széniorrá Sárközy Lajos végzett theológust, contrascribává Mikó Imre és segédtanárrá Csokonay József végzett theológusokat választotta meg.

Helyreigazítás. Lapunk 10-ik számában egy tévedésen alapuló közlemény jelent meg az »Egyetemi hangversenyek«-ről. Megkövetjük Szentes nemes gyűlekezetét s annak érdemes vezetőit annak kijelentésével, hogy Szentes városa már évekkel ezelőtt tekintélyes alapítvánnyal járult a debreczeni egyetem megalkotásához.

Kun Károly

Folyó hó 19-én reggel megdöbbenő hír futott szét a kollégium falai között. Kun Károly II. é. hittanhallgató, szerencsétlen életkörülményei következtében egy revolver lövéssel véget vetett eltévesztett, fiatal életének. Sok féle verzió kelt szárnyra a haláleset felől. Mi nem kutatjuk az okot, csak magát a szomorú eseményt adjuk közre. Kun Károly tehetséges, vezető alakja volt az ifjúságnak. Főiskolánk elsőrangú szavalója volt, kinek művészies előadásai sok élvezetben részesítettek nemcsak minket, hanem a közönséget is. A Magyar Irodalmi Társulatnál egyideig ellenőri tisztséget viselt. Halála bár nem volt olyan váratlan, mégis megrendítette az ifjúságot. Temetése nagyon egyszerűen ment, végbe 23-án d. e. 11 órakor a köz-kórház halottas kamarájából. Erőss Lajos rektor-professzor mondott felette imát, a temetőben pedig Szabó István 2. é. hittanhallgató bucsuztatta el. Temetésén a részvét megdöbbenő csekély mértékben nyilvánult meg. Hogy az időpont akadályozta a város közönségét a temetésen való megjelenésben, értjük, de elkeserít bennünket az a fagyos közöny, melyet ifjúságunk tanúsított a temetés iránt. Szegény megboldogult barátunk halálában is többet érdemelt volna kollegáitól. A sirra két koszorút tett a főiskola ifjúsága. Egyiket: »Szeretett barátjoknak Osztálytársai«. másikat: »Kun Károlynak. A ref. theológia ifjúsága.« Béke lengjen porai felett.

Kollokviumok. A második félévi kollokviumok még javában folynak és izgalomban tartják az ifjúság egyes csoportjait. Kisebbség rész már letette terhet és otthon élvezi a megérdemelt pihenést. A nagyobb rész még izzad és futáncol, míg a július elseje neki is meghozza a várvavárt vakációt.

A. F. T. O. E. a szünidőben. A Felsőbb Tanulók Olvasó Egylete nem szünetel a nagy vakációban sem. Olvasó terme és könyvtára rendelkezésére áll a helybeli, remanens és benttartózkodó akadémistáknak Ádor Dániel 4. jh. a szünidei könyvtáros, kinél, valamint az olvasóteremben kitett iveken aláírás útján lehet könyvtár használatra jelentkezni. Az olvasó és könyvtár használata a szünidőre hónaponta 1 kor. 20 fill. De, hogy a könyvtár megnyitassék, ahhoz legalább is 20 jelentkező szükséges.

A diószegi Széchenyi ünnepély. A lapunk legutóbbi számában jelzett Széchenyi ünnepély május 24-én zajlott le fényes programmal Bihar-Diószegen. Délelőtt Jánosi Zoltán debreceni ref. lelkész gyönyörű egyházi beszéddel vezette be az ünnepélyt. Az ünnepély programjából bőven vette ki részét főiskolánk híres kántusa s az elismerésből Mácsai Sándor nagytiszteletű úr, a kántus vezető tanára. Néhai való jó barátunk, Kun Károly 2. é. theológus Pekár Gyula: Riza nótája c. melodramáját óriási hatással adta elő. Hajdu Árpád 2. th. pedig víg szavalataival mulattatta a közönséget. Hangverseny után tánc volt. Magokat kimulatott atyánkfiai csak más-, illetve az elutazástól számított harmadnapra tértek vissza a boros Diószegről poros Debreczenbe.

Szabó István. „Pirkadatkor“ c. verskötete megjelent. Olvasóink jól ismerik már nevét a lap hasábjairól is. Ezért bátran ajánljuk őt olvasóink pártfogásába. A terjedelmes kötet ára 3 kor. Kapható a szerzőnél (Debreczen főiskola, vagy Darabos-utca 58. sz. a.) és az összes debreczeni nagyobb könyvkereskedésekbe.

Az ötvenedik év jubileuma. Az iskolai év véget ért és lapunk is megérlelte idei termésének utolsó gyümölcsét. Az ötvenedik szép esztendő volt ez a Debreczeni Főiskolai Lapok születése óta. Ezt az évet jubileummal akartuk megszentelni. Olyan jubileummi ünnepséggel, mely méltó lett volna a lap multjához, jelenéhez, de különösképpen a jövődjéhez. Sokat agitáltunk, sokat futottunk, sokat gyüleztünk és sokat dolgoztunk érte, de a részvétlenség, a kedvezőtlen körülmények, az ifjúság munkabíró, odavaló tagjainak fásult lustasága kiszedte a vitorlatollat szárnyainkból. A műsort teljesen összehoztuk már, de az anyagiak kérdése miatt késett a hely megválasztása. Azután kialudt a lelkesedés. Az erők elfáradtak. A könnyű téli multságok, kabarék és vidám estélyek ruhátalan, bambán nevető Dávidja megparittyázta a mi törekvéseink erős, tagbaszakadt, komor tekintetű Góliátját. A jubileum így hát elmaradt. Sajnálunk, de

mindhiába. Fedezet nem volt a kiadásokra. Jövedelemre pedig nem volt reménység a ritkább levegőjű, rózsaszín multságok miatt. Mi megtettük, amit tehettünk. De hagytunk a következőknek is. A főiskola ifjúsága dobja el magától az álomtakarót és öltözzék fel, mert jubileum nélkül nem szabad hagynunk Magyarországot első és legrégibb ifjúsági lapjának félszázados fordulóját. Ha az ötvenedik év nem volt erős reá, legyen az ötvenegyedik. Mindenek készen vagynak. Sorompóba hát, jövő vezérkarja a kollegium haderejének. Novemberre egy csata győzelme a ti erős fejetekre vár! (Sz.)

Szerkesztői üzenetek.

(Kézíratot nem ad vissza a szerkesztőség.)

Olvasóinkat tisztelettel kérjük, hogy hátralékos előfizetési díjaikat, ha eddig még be nem küldték, a legrövidebb idő alatt sziveskedjenek beküldeni.

J. V. Köszönjük. Az „Indiai jegyzetek“-ből jó lesz, ha marad jövőre is.

Béta. (Ambrózfalva.) Leveledet megkaptam. Nagyon érdekes. Sok mindenre kellene válaszolnom, de a kollokvium, meg a „munká“-sok hazaútazása annyira lenyűgöz, hogy meghalni sem érek rá. Elsejével már majd csak föllélegzem s akkor írok. De addig is ird meg a B. B. címét, ha tudod. Gondolom, összeköttetésben állsz vele. Addig is jó meleget. Üdv.

K. G. O. G. irta. De odaadta a Közlönynek. Nekünk még azt se tette meg.

S. A. (Nagybánya.) A nyilatkozatot május 18-ával vetük. Ha akarnánk sem adhatnánk közre. Először is nagyon személyeskedő, de különösképpen meg a mi lapunk egészen más irányú, semhogy közleményei között egy nyilatkozat is napvilágot lásson.

K. A. Nagyon rossz. Még csak álomban sem álmodhat róla, hogy nyomdafestéket lásson.

Lizim A Fidiúszba jó volna, de ott is csak untauglich marad.

Z. I. Magában is akkor csalódik az ember, mikor legjobban remélkedik a segítségében.

B. L. Prógálgassa. Jövőre szívesen látjuk. Hátha beválik.

Vaskarika. A mult héten küldtem el. A kapus még mindig átvesszi, ott le teheted, sőt tedd is!

Olvasóinkat ezúton értesítjük, hogy a kettős számmal lapunk befejezte az évi működését. Szeptember végén új életrekelése alkalmával kérjük megújítandó erkölcsi és anyagi támogatásait.

Tartalom:

1. Epilógus. — Marjay Géza. 2. Indiai jegyzetek. — Julow Viktor. 3. Messzások. (Vers.) — Szabó István. 4. Az örök asszonyi — H. Nagy Jenő. 5. Hét esztendő. (Versek.) — Zoltán István. 6. Elmélkedés a brugóról. — Panisperda 7. Stró. fák. (Versek.) Fejes Gábor. — 8. Nemzetes Pósalaki János uram kalandja. — Tarnóczi Lajos. 9. Karrier. (Vers.) — Szabó István. 10. De profundis. — Geicha. 11. A debreczeni kántusnak. — Oláh Gábor. 12. Nekrolók. — Sz. I. 13. Irodalom. — Marjay Géza. 14. Színház. Z. I. 15. Hírek. 16. Szerkesztői üzenetek.